

การศึกษาภาพเขียนทิวทัศน์ของเด็กเล็ก (A Study of Early Childhood Landscape Painting)

วุฒิ วัฒนสิน

บทนำ

เดิมนั้นการจัดระบบการศึกษาของไทย กำหนดให้เด็กเข้าโรงเรียน เมื่ออายุถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ นั่นคือเมื่อเด็กอายุ 6 ปี โดยโรงเรียนจะเปิดสอนเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นไป สำหรับเด็กเล็กที่มีอายุไม่ถึงเกณฑ์ก็ต้องอยู่ที่บ้าน เด็กกลุ่มนี้ทางการศึกษาเรียกว่า เด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน หรือเด็กก่อนวัยเรียนโดยให้เหตุผลว่าเด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กเล็กก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ

แต่ในปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. 2529 รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของเด็กเล็กเพื่อการศึกษาต่อในระดับประถมศึกษา รวมถึงการจัดประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงมีโครงการขยายชั้นเรียนของเด็กเล็กเพิ่มขึ้นอีกโดยรับเด็กที่มีอายุ 4 ปีเต็ม และเปลี่ยนชื่อเรียกจากชั้นเด็กเล็กซึ่งมีอยู่ชั้นเดียวเป็นชั้นอนุบาล 1-3 (หรรษา นิลวิเชียร, 2534 : 1)

ศิลปศึกษาสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กเล็กได้อย่างดีเยี่ยมเพราะศิลปะเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ จนดูเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยเฉพาะในโลกของเด็ก ศิลปะเป็นลักษณะตามธรรมชาติที่มีพัฒนาการเช่นเดียวกับความองกามในด้านอื่น เช่น พัฒนาการทางสติปัญญา พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม เป็นต้น โดยเหตุที่ศิลปะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ดังนั้นในการสอนศิลปะหรือการส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามทางศิลปะให้แก่เด็กจึงเป็นเรื่องที่ไม่ยากดังที่คนส่วนใหญ่เข้าใจ (ประเทินมหาพันธ์, 2531 : คำนำ)

ศิลปศึกษามีคุณค่าในด้านส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์

ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์มีส่วนร่วมในด้านพัฒนาพฤติกรรมและนำแก้ปัญหาของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์แห่งชีวิตของผู้เรียนในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน (วุฒิ วัฒนสิน, 2530 : 17) ในการพัฒนาเด็กเล็กอายุ 4-6 ปี ที่อยู่ในชั้นอนุบาล 1-3 ด้วยศิลปะ ต้องตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริงของศิลปศึกษาและผลของการวิจัยที่พบว่า ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของมนุษย์พัฒนามากที่สุดในช่วงอนุบาล หากมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้และแสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระและถูกต้องแล้วเด็กจะเจริญเติบโตขึ้นเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่ามิใช่แต่ทางด้านกายภาพเท่านั้น แม้ด้านวิญญาณของความเป็นมนุษย์ก็จะต้องได้รับการส่งเสริมให้สมบูรณ์อีกด้วย ศิลปะเป็นเรื่องของความดี ความงาม ซึ่งมีอยู่ในตัวเด็ก หากเด็กได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้เจริญงอกงามอย่างถูกวิธีแล้ว เด็กจะเติบโตเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลซึ่งนับว่าเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์เช่นในปัจจุบัน

กิจกรรมพื้นฐานทางศิลปศึกษาที่เด็กให้ความสำคัญและสนใจเป็นอย่างมาก ก็คือกิจกรรมการวาดภาพระบายสีเพราะธรรมชาติของเด็กชอบขีดเขียนอยู่ตลอดเวลา (เลิศ อานันทนนะ, 2529 : 138) ลักษณะนิสัยประจำตัวของเด็กอีกอย่างหนึ่งก็คือ เด็กชอบเลียนแบบสิ่งที่ได้พบเห็นมาโดยการวาดภาพไปตามความจำและจินตนาการเพื่อบอกเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาในความรู้สึกนึกคิด หรือการถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาเป็นรูปธรรม ให้ผู้อื่นได้เห็นได้เข้าใจนั่นเอง ในบางครั้งจะเห็นว่าภาพวาดของเด็กดูคล้าย ๆ กัน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะว่าเด็กได้รับประสบการณ์ที่คล้าย ๆ กัน แต่อย่างไรก็ตามภาพวาดของเด็กจะไม่เหมือนกันเลยทีเดียว (Mattil and Marzan,

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1981 : 9) ภาพวาดของเด็กนั้นมีความหมายในตัวเอง สามารถบ่งบอกถึงความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เด็กว่ามีลักษณะอย่างไร อีกทั้งยังสะท้อนถึงความเจริญเติบโตของเด็กในด้านต่างๆ (Rudolph, 1973 : 55)

กิจกรรมวาดภาพระบายสี ในวิชาศิลปะศึกษาจึงเป็นกิจกรรมที่สมควรให้การสนับสนุนอย่างยิ่ง แต่ในปัจจุบันปรากฏว่า "ศิลปะศึกษา" ในชั้นอนุบาลหรือวัยก่อนประถมศึกษา เป็นเพียงกิจกรรมอะไรบางอย่างที่ครูให้เด็กกระทำ เพื่อให้ครบตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ ซึ่งความสำคัญและคุณค่าของศิลปะศึกษาของโรงเรียนบางแห่งอาจอยู่เพียงในกระดาษ หรือพูดต่อ ๆ กันมาโดยข้ออ้างที่ว่าจะต้องเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะสอบแข่งขันกับคนอื่น ๆ ให้ได้จนลืมนึกถึงประโยชน์แท้จริงที่เด็กจะได้รับ บ้างก็เห็นความสำคัญของศิลปะศึกษามากเสียจนให้ผิดรูปแบบ คือ ใช้เป็นเครื่องมือหาชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนหรือครูฝึกเด็กเพื่อการประกวดการแข่งขัน สร้างเด็กบางคนให้เป็นผู้ชนะ ซึ่งย่อมเป็นจำนวนที่เล็กน้อย เมื่อเทียบกับเด็กที่ถูกทอดทิ้งให้พัฒนาไปตามบุญตามกรรม (ศิริลักษณ์ ศรีกรมล, 2535 : 2) ถ้าครูและโรงเรียนยังคงถือปฏิบัติเช่นนี้สืบไป ก็พอจะมองเห็นว่าทรัพยากรบุคคลของชาติในอนาคตจะออกมาในรูปแบบใด จากปัญหาดังกล่าว จึงมีผลให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะในด้าน การวาดภาพระบายสี โดยเฉพาะการวาดภาพทิวทัศน์ของเด็กเล็กอายุ 4-6 ปี ในจังหวัดปัตตานี ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน ที่จะนำไปพัฒนาการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพเขียนทิวทัศน์ของเด็กๆ ชั้นอนุบาล 1-3 อายุ 4-6 ปี ในจังหวัดปัตตานี

ตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาล 1-3 อายุ 4-6 ปี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 โรงเรียนระดับอนุบาล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาภาพเขียนทิวทัศน์ของเด็กเล็กเฉพาะด้าน

- ลักษณะนิสัยการวาดภาพ (Drawing Characteristic)
- การวาดภาพคน (Human Figure)
- การใช้พื้นที่ว่าง (Space)
- การใช้สี (Color)

ทั้งนี้ โดยอิงเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

คำจำกัดความในการวิจัย

ภาพเขียนทิวทัศน์ (Landscape Painting) คือ ภาพวาดระบายสีด้วยดินสอ ปากกา สีเมจิก สีเทียน หรือสีชอล์คสีน้ำมัน ฯลฯ เกิดเป็นภาพของอาคารบ้านเรือน สิ่งก่อสร้าง ภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อันได้แก่ ดงอกทิพย์ ภูเขา น้ำ ต้นไม้ และคน ฯลฯ และพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาพเป็นส่วนของพื้นดิน

เด็กเล็ก คือ นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาล 1-3 มีอายุระหว่าง 4-6 ปี ในโรงเรียนระดับอนุบาล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ขั้นแห่งพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ (Stages of Creative Development) ก็คือ ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987 : 33-39) ที่กำหนดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับอายุ ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) อายุ 2-4 ปี
2. ขั้นก่อนสัญลักษณ์ (Preschematic Stage) อายุ 4-7 ปี
3. ขั้นสัญลักษณ์ (Schematic Stage) อายุ 7-9 ปี
4. ขั้นเริ่มต้นเหมือนจริง (The Dawning Realism) อายุ 9-12 ปี
5. ขั้นเหตุผล (The Age of Reasoning) อายุ 12-14 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาข้อมูลจากบทความ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาล 1-3 อายุระหว่าง 4-6 ปี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 ในโรงเรียนระดับอนุบาล อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี จำนวน 120 คน เป็นเด็กเล็กชาย 60 คน และเด็กเล็กหญิง 60 คน ซึ่งได้จากวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัยตามแนวทางขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ซึ่งประกอบด้วย

3.1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนตัวและความสนใจของเด็กเล็ก

3.2 แบบทดสอบการวางภาพทิวทัศน์บนใบเป็นคำสั่งให้นักเรียนวาดภาพตามหัวข้อที่กำหนดให้ คือ 'บ้านของฉัน' เรื่องราวในภาพจะต้องประกอบด้วยดวงอาทิตย์ ภูเขา บ้าน ต้นไม้ คน และอื่น ๆ ที่นักเรียนต้องการวาด โดยวาดภาพลงในกระดาษขนาด 11 x 16 นิ้วด้วยสีชอล์ค

น้ำมัน ใช้เวลา 35 นาที

3.3 แบบประเมินค่า เป็นแบบประเมินค่าของแบบทดสอบในแต่ละด้าน คือ

1. ลักษณะนิสัยในการวาดภาพ
2. การวาดภาพคน
3. การใช้พื้นที่ว่าง
4. การใช้สี

โดยแบบประเมินค่าจะมีรายละเอียดในการวาดภาพด้านต่าง ๆ ตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 คือขั้นก่อนสัญลักษณ์ (Preschematic Stage) อายุ 4-7 ปี ของโลเวนเฟลด์ ถ้าภาพวาดของเด็กในแบบทดสอบแต่ละด้านปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์ของแบบประเมินค่าแต่ละข้อจะได้คะแนน 1 คะแนน หากภาพวาดของเด็กในแต่ละด้านไม่ปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์ของแบบประเมินค่า แต่ละข้อจะได้คะแนน 0 คะแนน

3.4 นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และหาความเที่ยงตรง (Validity) ตามโครงสร้างแล้วนำเครื่องมือมาปรับปรุง

3.5 นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับเด็กเล็กชั้นอนุบาล 1-3 อายุ 4-6 ปี ในจังหวัดปัตตานีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างวิจัยจำนวน 25 คน เพื่อหาความเหมาะสมเกี่ยวกับเวลาในการทดสอบ

3.6 นำเครื่องมือที่ผ่านการทดลองใช้ไปขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.7 นำเครื่องมือไปทดสอบครั้งที่ 2 กับนักเรียนกลุ่มเดิมเพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยวิธี คูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) จากสูตร KR-20 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2528 : 168)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำเครื่องมือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

โดยการนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างในชั้นเรียนตามวันเวลาที่เรียนปกติ เพื่อให้นักเรียนแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอธิบายวิธีทำและหัวข้อเรื่องที่จะวาดให้นักเรียนเข้าใจ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพและความสนใจของเด็กเล็ก โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาพเขียน ทิวทัศน์นก ในด้านลักษณะนิสัยในการวาดภาพ การวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง และการใช้สี โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับศิลปะเด็ก เป็นผู้ประเมิน และนำผลการประเมินมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage)

6. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปความเรียง และตารางประกอบคำอธิบาย

7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยและอภิปราย

จากการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะในการวาดภาพทิวทัศน์ของเด็กเล็ก นักเรียนชั้นอนุบาล 1-3 อายุ 4-6 ปี ในจังหวัดปัตตานีผลปรากฏว่า

1. ด้านลักษณะนิสัยการวาดภาพ ผลการวิเคราะห์ภาพวาดหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและแยกตามเพศพบว่า ลักษณะที่เด็กเล็กสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพดวงอาทิตย์ และบ้านโดยใช้เส้นเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987 : 475) ที่พบว่า รูปร่างของวัตถุต่าง ๆ ที่เด็กวัยนี้วาดจะใช้เส้นเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์ และจากผลการวิจัยครั้งนี้ปรากฏว่าเด็กเล็กส่วนใหญ่วาดภาพดวงอาทิตย์และบ้านโดยใช้เส้นเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์ ผู้วิจัยมีความคิดว่าเพราะดวงอาทิตย์แทนได้ด้วยวงกลม บ้านสามารถใช้เส้นตรงกับสามเหลี่ยมประกอบเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld,

1987 : 474-475) ที่พบว่า เด็กสามารถวาดรูปวงกลมได้เมื่ออายุ 2-4 ขวบ รูปสี่เหลี่ยมเมื่ออายุ 4 ขวบ และรูปสามเหลี่ยมเมื่ออายุ 5 ขวบ

ลักษณะที่เด็กเล็กสามารถแสดงออกได้มากที่สุดอีกประเด็นหนึ่งคือ ขนาดและการจัดวางดวงอาทิตย์ ภูเขา บ้านและต้นไม้ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเด็ก ก็เป็นไปตามขั้นพัฒนาการศิลปะ ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ ที่พบว่าขนาดและการจัดวางวัตถุในภาพขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเด็ก

ลักษณะที่เด็กเล็กทั้งหมดและแยกตามเพศแสดงออกน้อยที่สุดคือ วาดภาพดวงอาทิตย์ ภูเขา บ้านและต้นไม้ โดยมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นในภาพ เป็นไปตามขั้นพัฒนาการศิลปะเด็กขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ ที่กล่าวว่า วัตถุที่เด็กวาดจะไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับประเทิน มหาพันธ์ (2531 : 46-47) ที่กล่าวว่า การแสดงออกของเด็กในวัยนี้ ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ จะไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวสำหรับเด็กเลย

2. ด้านการวาดภาพคน ผลของการวิเคราะห์ภาพวาดหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและแยกตามเพศ พบว่าลักษณะที่เด็กเล็กสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพคน โดยใช้เส้นเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987 : 220) ที่กล่าวว่าถ้าเด็กจะวาดรูปคนเด็กจะวาดวงกลมเป็นศีรษะ มีขาเป็นเส้นตรง 2 ข้าง และมีเส้นตรงเป็นแขน 2 แขน

ลักษณะที่เด็กเล็กทั้งหมดและแยกตามเพศแสดงออกได้รองลงมาคือ วาดภาพคนด้านหน้าซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ ที่กล่าวว่า ภาพวาดคนของเด็กนิยมวาดด้านหน้า และภาพคนที่วาดมักแสดงอาการยิ้ม และสอดคล้องกับลินเดอร์แมน (Linderman, 1974 : 20) ที่กล่าวว่า เมื่อเด็ก

วาดภาพคนระยะแรกมักจะวาดด้านหน้า

ลักษณะที่เด็กเล็กทั้งหมดและแยกตามเพศ แสดงออกได้น้อยที่สุด คือ วาดภาพรายละเอียดของเสื้อผ้า ผม และสิ่งที่สนใจ เป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ที่กล่าวว่า เสื้อผ้า ผม และอย่างอื่นที่เด็กสนใจ จะเริ่มมีการวาดในตอนปลายของขั้นตอนนี้ แต่เนื่องจากขั้นตอนที่ 2 ของโลเวนเฟลด์ มีอายุระหว่าง 4-7 ปี ตอนปลายของขั้นตอนนี้คือ 7 ปี แต่อายุของเด็กเล็กกลุ่มตัวอย่างอยู่ระหว่าง 4-6 ปี ดังนั้นลักษณะดังกล่าวจึงปรากฏออกมาน้อยที่สุด

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ภาพคนที่เด็กเล็กหญิงวาดจะมีการตกแต่งมากกว่าภาพคนที่เด็กเล็กชายวาด อาจเป็นเพราะนิสัยรักสวยรักงามและนิสัยเฉพาะของเด็กหญิง ดังนั้นลักษณะดังกล่าวเด็กเล็กหญิงจึงสามารถถ่ายทอดรายละเอียดออกมาในภาพคนได้มากกว่าเด็กเล็กชาย และยังพบอีกว่า เด็กเล็กส่วนใหญ่วาดรูปคนโดยไม่มีหู ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของประเทิน มหาจันทร์ (2531 : 45) ที่ว่าในการวาดรูปคน เด็กไม่เพียงแต่มองเห็นว่าคนเรามีศีรษะ ขา แขน เท่านั้นเด็กยังเห็นหู ตา จมูก ปาก ผม ฟัน นิ้ว เล็บ และรายละเอียดอื่นๆ อีกมากเป็นต้น ครั้นถึงคราวที่เด็กแสดงออกเด็กทำไม่ได้เหมือนจริงทั้งหมด จะผิดแผกแตกต่างจากของจริงไปบ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสิ่งที่เด็กมองเห็นทั้งหมดนั้น เด็กไม่สามารถแสดงออกได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวาดคน เด็กจะแสดงออกแต่สิ่งที่เห็นได้ถนัดและมีการเคลื่อนไหวเท่านั้น

3. **ด้านการใช้พื้นที่ว่าง** ผลการวิเคราะห์ภาพหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเด็กเล็กชายพบว่า ลักษณะที่เด็กเล็กสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ วาดภาพโดยจัดองค์ประกอบที่กระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987 : 475) ที่กล่าวว่า

สิ่งที่เด็กวาดมีลักษณะกระจัดกระจายวางอยู่เต็มกระดาษ โดยไม่มีระเบียบเหมือนลอยอยู่บนหน้ากระดาษสอดคล้องกับ ประภัสร นิยมธรรม (2533 : 3) ที่กล่าวว่าในขั้นการวาดแสดงเป็นภาพง่าย ๆ ระยะต้น เด็กไม่ค่อยนึกถึงสิ่งที่ตัวเองวาดนัก มักจะวาดในสิ่งที่ตนเองพอใจ คือ พอใจอะไร อย่างไร ก็วาดอย่างนั้น

ลักษณะที่เด็กเล็กหญิงสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ เด็กเน้นความสำคัญของตนเอง โดยให้ตนเองเป็นจุดเด่น ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ที่กล่าวว่า เด็กจะให้ความสำคัญเฉพาะตนเอง แล้วคิดเสมอว่านอกจากตนเองแล้วคือที่ว่าง และลักษณะที่นักเรียนหญิงแสดงออกได้มากที่สุดนี้ เนื่องจากในวัยนี้เด็กเล็กหญิงเริ่มมีความสนใจในตัวเองมากขึ้น และมากกว่าเด็กเล็กชาย

ลักษณะที่เด็กเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและแยกตามเพศสามารถแสดงออกได้น้อยที่สุดคือ วาดภาพโดยหมุนกระดาษโดยอิสระ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ที่กล่าวว่า บางครั้งเด็กจะวาดภาพ โดยหมุนกระดาษไปรอบ ๆ อย่างอิสระ ทำให้ภาพที่เกิดขึ้นไม่ตรงกับความเป็นจริง จากการสัมภาษณ์ อาจารย์ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ ครูสอนศิลปะโรงเรียนแหลมทองอุปถัมภ์ จังหวัดปัตตานี ถึงสาเหตุที่ลักษณะดังกล่าวแสดงออกได้น้อยมากอาจเป็นเพราะบางโรงเรียนครูจะนำกระดาษที่มีการพิมพ์หัวเพื่อให้เด็กนักเรียนกรอรายละเอียด ชื่อ ชื่อสกุล เลขที่วิชา ฯลฯ มาใช้แทนกระดาษวาดเขียน จึงทำให้เด็กรู้สึกถูกบังคับ ให้วางกระดาษในด้านเดียวซึ่งมีพิมพ์หัวอยู่ด้านบน จึงไม่มีการหมุนกระดาษโดยอิสระ

4. **ด้านการใช้สี** ผลการวิเคราะห์ภาพวาดหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และแยกตามเพศ พบว่า ลักษณะที่เด็กเล็กสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ ระบายสีบ้านตามอารมณ์ของเด็ก ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อน

สัญลักษณ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987 : 225) ที่กล่าวว่า เด็กวัยนี้จะใช้สีตามอารมณ์ ไม่สามารถใช้สีได้ถูกต้อง เด็กจะใช้สีที่สะกดตา และความชอบส่วนตัวเป็นหลัก และไม่เหมือนจริง ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของประเทิน มหาจันทร์ (2531 : 49) ที่ว่า สำหรับการใช้นั้น จะไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปกับสีเลย รูปคนเด็กอาจจะระบายสีแดง สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง หรือสีอะไรก็ได้ที่เด็กพอใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของเด็กเป็นสำคัญ

ลักษณะที่เด็กเล็กทั้งหมดและแยกตามเพศ แสดงออกน้อยที่สุดคือ ระบายสีต้นไม้ตามอารมณ์และไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ที่กล่าวว่าเด็กวัยนี้ใช้สีตามอารมณ์ ไม่สามารถใช้สีได้ถูกต้อง แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตรงกับความเป็นจริง เมื่อเด็กมีความประทับใจสีนั้นเป็นพิเศษสอดคล้องกับความคิดเห็นของประเทิน มหาจันทร์ (2531 : 49) ที่ว่า สำหรับการใช้นั้น จะไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปกับสีเลย อย่างไรก็ตามสีบางสีมีอิทธิพลต่อเด็กมาก จนทำให้เด็กแสดงออกมาในรูปแบบได้เหมือนของจริงทุกประการ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในด้านการใช้สีลักษณะที่เด็กเล็กแสดงออกมากที่สุดคือระบายสีบ้านตามอารมณ์ของเด็ก ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งว่าการระบายสีบ้าน เด็กเล็กสามารถระบายสีอะไรก็ได้ไม่มีการจำกัด เพราะสีของบ้านเป็นไปได้ทุกสี แต่สำหรับลักษณะที่เด็กเล็กแสดงออกน้อยที่สุดคือ ระบายสีต้นไม้ตามอารมณ์ และไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าเด็กเล็กส่วนใหญ่ระบายสีถูกต้องเหมือนจริงตามธรรมชาติ ลำต้นของต้นไม้จะใช้สีน้ำตาล ใบไม้จะใช้สีเขียวอ่อนหรือเขียวแก่ ทั้งนี้เป็นเพราะเด็กมีความประทับใจในสีของตนไม่เป็นพิเศษ หรือเด็กเคยชินต่อสีของต้นไม้ที่อยู่แวดล้อมตัวของเขา และอาจเป็นเพราะครูที่สอนศิลปะในโรงเรียนเป็นผู้ชี้แนะ และสอนให้เด็ก

ระบายสีให้เหมือนจริงตามธรรมชาติ

จากผลการวิจัยพบว่าสีที่เด็กเล็กสามารถแสดงลักษณะของวัตถุได้เหมือนจริง มีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่จะไม่คำนึงถึงการใช้สีที่ถูกต้องกับความเป็นจริงแต่จะระบายสีในลักษณะมีความเชื่อมั่นในตนเอง และลักษณะการระบายสีของเด็กเล็กแสดงออกอย่างไม่เอาใจใส่ อาจจะระบายสีอะไรก็ระบายโดยไม่มีความถูกต้องตายตัว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ "การศึกษาภาพเขียนทัศนียภาพของเด็ก" นักเรียนชั้นอนุบาล 1-3 อายุ 4-6 ปี ในจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่าการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีภาพทัศนียภาพของเด็กเล็ก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงออก ด้านลักษณะนิสัยในการวาดภาพ ด้านการวาดคน ด้านการใช้พื้นที่ว่าง และด้านการใช้สี เป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ได้ทุกลักษณะ ทั้งนี้บางครั้งเด็กเล็กสามารถแสดงออกได้มาก และบางลักษณะเด็กเล็กแสดงออกได้น้อย ความแตกต่างของเด็กเล็กดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นความสามารถในการแสดงออกของเด็กแต่ละคน ดังนั้นผู้ปกครอง ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาและโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา จึงควรเล็งเห็นถึงความสำคัญของการแสดงออกทางศิลปะ โดยควรให้การสนับสนุนส่งเสริมดังนี้

1. **ผู้ปกครองของเด็กเล็ก** ในฐานะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ควรให้ความสำคัญในการแสดงออกโดยการวาดภาพระบายสีของเด็ก ให้ความสนใจและสนับสนุนโดยจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้แก่เด็ก ควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ปกครองนักเรียนควรเปิดโอกาสและสนับสนุนให้เด็กเล็กได้ใช้เวลาว่างในการเรียนพิเศษและปฏิบัติกิจกรรมวาดภาพระบายสี ควรแสดง

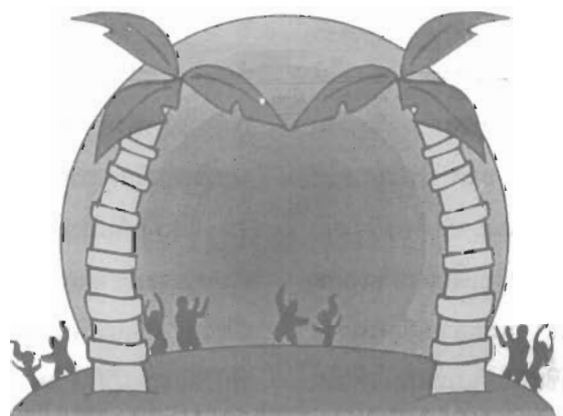
ความสนใจและให้คำชมเชยต่อการปฏิบัติงานของเด็กอย่างสม่ำเสมอ ยินดีที่จะตอบปัญหาเมื่อเด็กซักถามเพราะสงสัย สนับสนุนให้เด็กมีอิสระในการคิดและการแสดงออกในการวาดภาพระบายสี

2. ครูผู้สอน ควรศึกษาชั้นพัฒนาการการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ครูต้องเป็นบุคคลที่มีความรักต่อเด็กเล็ก เป็นผู้คอยกระตุ้นเด็กให้มีโอกาสเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้เด็กแสดงออกซึ่งความคิดและจินตนาการ โดยพยายามศึกษาค้นคว้าหาวิธีการสอนและกิจกรรมแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการเรียนการสอน การปฏิบัติงานที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นตัวของตัวเองในการวาดภาพระบายสี ครูสอนศิลปะควรเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการหมุนกระดาษวาดเขียนได้โดยรอบ ควรแสดงความชื่นชมยินดีต่อความสำเร็จในผลงานของเด็ก จะต้องมียุทธศาสตร์ในการสอนและการประเมินผลที่มุ่งเน้นให้เด็กเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะ ควรให้ความสำคัญต่อกิจกรรมวิจารณ์ผลงานของตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิตประชาธิปไตยในอนาคต

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรเห็นคุณค่าที่แท้จริงของศิลปะศึกษา และส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ จากการศึกษา อบรม และสัมมนา สนับสนุนและให้กำลังใจ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้มีความคล่องตัว

ในการจัดกิจกรรมการวาดภาพระบายสีตลอดจนกิจกรรมเสริม เช่น การจัดนิทรรศการแสดงผลงานของเด็ก และผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการจัดสถานที่ โดยเฉพาะห้องปฏิบัติงานทางศิลปะที่เหมาะสม และให้ผู้บริหารสถานศึกษาตระหนักตลอดเวลาว่าความคิดสร้างสรรค์เริ่มต้นจากชั้นอนุบาล ถ้ามุ่งหวังให้ประเทศนี้มีความเจริญก้าวหน้าในอนาคต จึงสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ตั้งแต่วันนี้

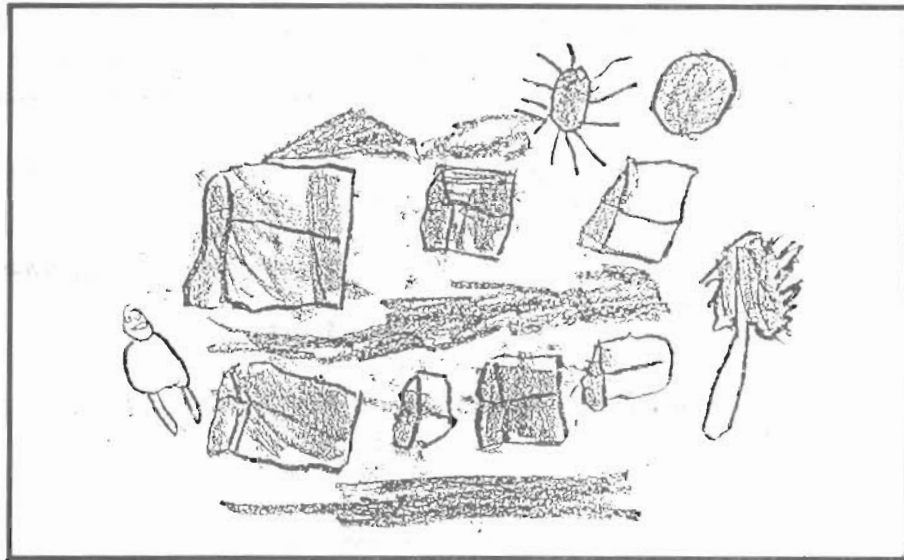
4. โปรแกรมวิชาศิลปะศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ควรให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษามากยิ่งขึ้น โดยสมควรกำหนดให้รายวิชาศิลปะระดับอนุบาล เป็นรายวิชาบังคับในหลักสูตรสาขาวิชาศิลปะศึกษาระดับปริญญาตรี แผนกศิลปะศึกษาสมควรที่จะเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาการเรียนการสอนในระดับอนุบาล โดยสนับสนุนให้มีการทำผลงานวิจัยอันเกี่ยวข้องกับศิลปะเด็กอนุบาล เป็นศูนย์กลางในการจัดสัมมนาประชุม หรืออบรมครูสอนศิลปะในโรงเรียนระดับอนุบาล โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการพัฒนาศักยภาพสูงสุดในการแสดงออกทางศิลปะของเด็กเล็ก และมุ่งให้เด็กเล็กเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะ อันจะส่งผลให้ประชากรในอนาคตเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะและเกิดรสนิยมที่ดี มีสุนทรีย์ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

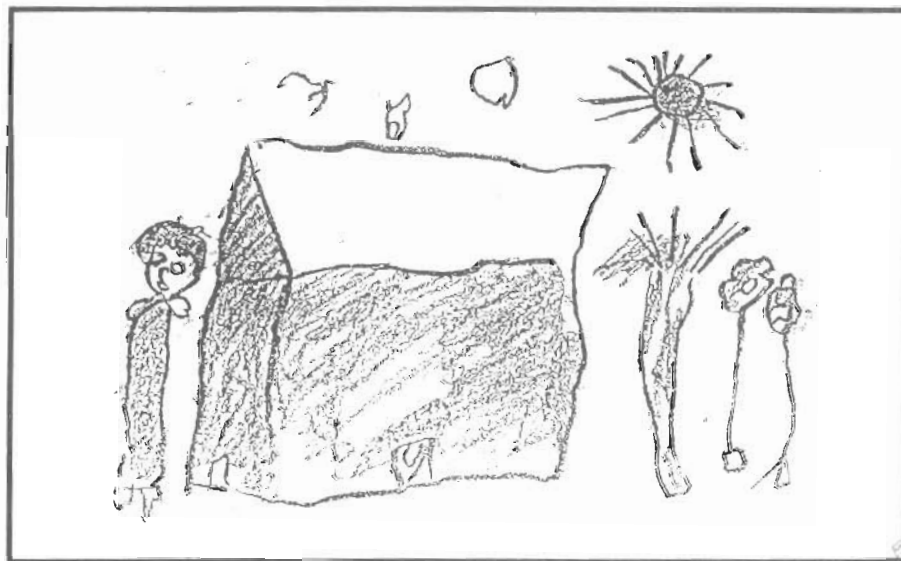
เอกสารอ้างอิง

- ประภัสร นิยมธรรม. 2523. **ศิลปะของเด็กเชิงจิตวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : อรุณลาดพร้าว.
- ประเทิน มหาพันธ์. 2531. **ศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528. **หลักการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศึกษาพร จำกัด.
- เลิศ อานันชนะ. 2529. "จิตวิทยากับพฤติกรรมการแสดงออกของเด็ก." **ศิลปะเด็ก : ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ**. สมพงษ์ ทิมแจ่มใส, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. 2528. "ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะในระดับมัธยมศึกษา," **วารสารศิลปะวัฒนธรรม ภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก (ฉบับพิเศษ กันยายน)**.
- วุฒิ วัฒนสิน. 2530. "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปะเกี่ยวกับรายวิชาทัศนศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 3." **ปริญญาานิพนธ์มหบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา** บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริลักษณ์ ศรีภมม. 2535. "เด็ก...ศิลปะศึกษา...เด็ก," **ศิลปะศึกษาศึกษาศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หรรษา นิลวิเชียร. 2534. **ปฐมวัยศึกษา : หลักสูตรและแนวปฏิบัติ**. ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Lowenfeld, V. and Britain, W. 1987. **Creative and Metal Growth**. (8th ed) New York : Macmillan publishing Company.
- Lindermen, Marlene M. 1974. **Art in the elementary school**. The United States of America.
- Mattil, Enward L. and Marzan, Bett. 1981. **Meaning in Children's Art Profects for Teachers**. The United States of America : Englewood Cliffs.
- Rudoulph, Nency. 1973. **Drawing : A Universal Language**. **Art Experiences for Young Children**. New York : The Macmillan Company.

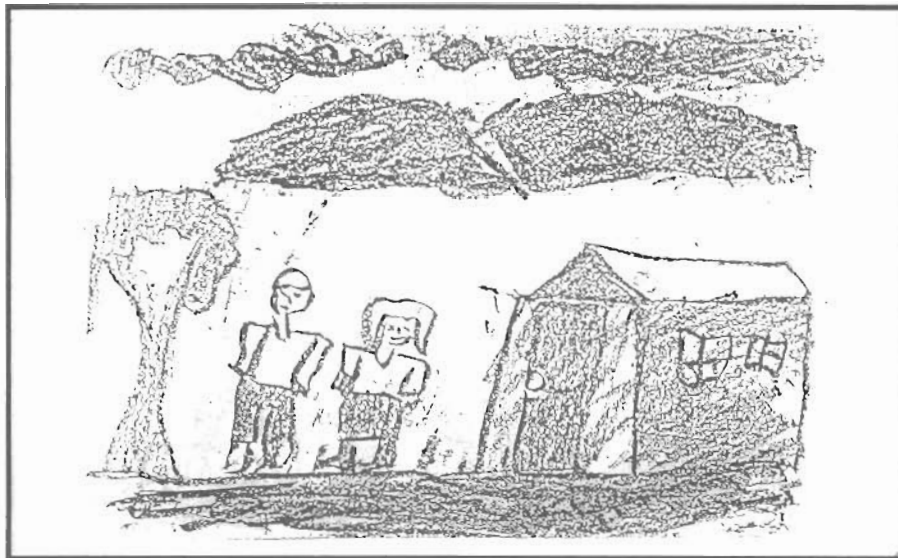
ตัวอย่างภาพวาดทิวทัศน์ของเด็กเล็กกลุ่มตัวอย่าง

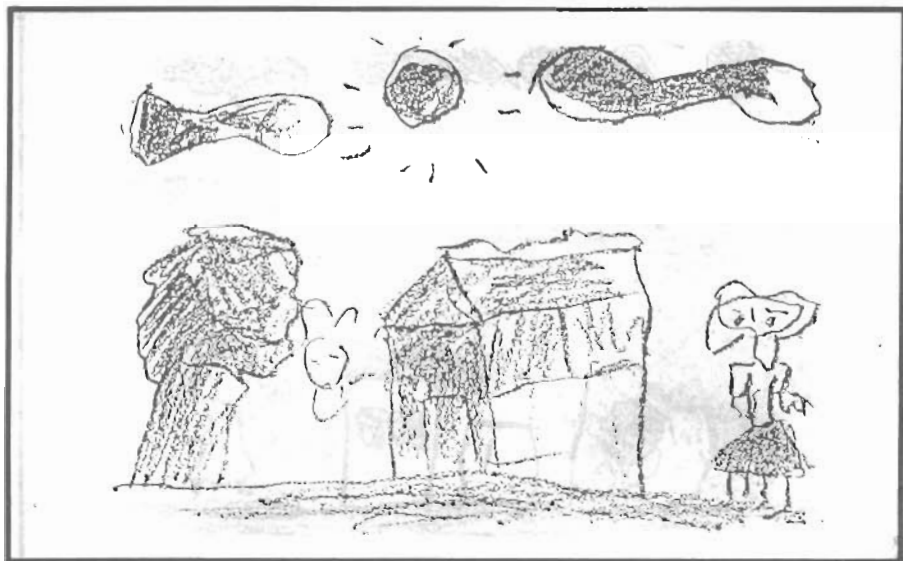
ลักษณะการวาดภาพระบายสีหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กชาย อายุ 4 ปี

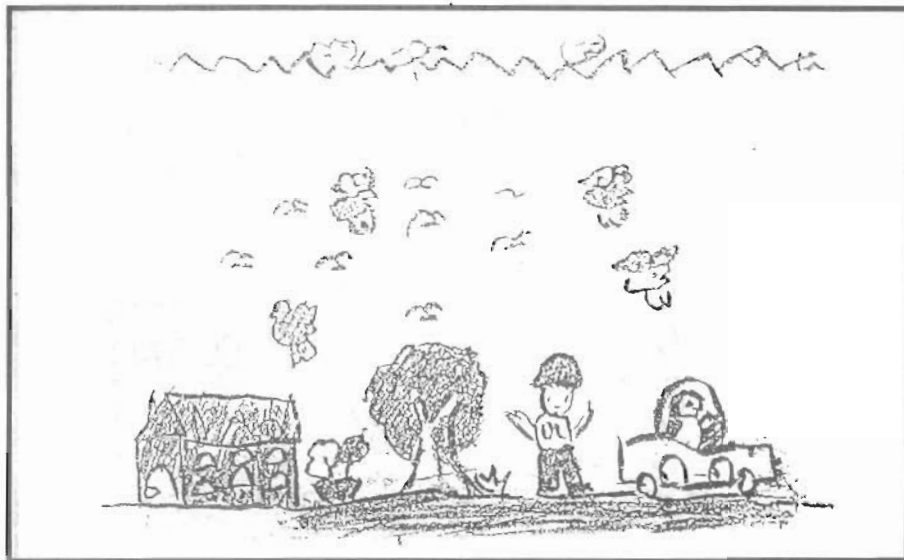
ลักษณะการวาดภาพระบายสีหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กหญิง อายุ 4 ปี

ลักษณะการวาดภาพระบายสีหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กชาย อายุ 5 ปี

ลักษณะการวาดภาพระบายสีหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กหญิง อายุ 5 ปี

ลักษณะการวาดภาพระบายสีหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กชาย อายุ 6 ปี

ลักษณะการวาดภาพระบายสีหัวข้อ "บ้านของฉัน" ของเด็กเล็กหญิง อายุ 6 ปี